

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Карапетяна Акопа Рубеновича «Конституційно-правове забезпечення права на освіту» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

15 квітня 2025 року

1. Виконання освітньо-наукової програми

Здобувач ступеня доктора філософії, аспірант 4 року заочної форми навчання (надалі – Аспірант) Карапетян Акоп Рубенович у повному обсязі виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», що повністю відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Карапетян Акоп Рубенович у процесі проходження освітньо-наукової програми набув глибоких фундаментальних знань за спеціальністю, в повній мірі опанував визначений програмою обсяг загальнонаукових навичок та компетентностей, необхідних для проведення цілісного та аргументованого наукового дослідження.

Аспірант повністю оволодів комплексом ключових дослідницьких умінь і навичок, зокрема щодо планування та розробки дизайну дослідження, організації його етапів відповідно до визначених цілей і завдань, а також ефективного застосування методологічного інструментарію. Він впевнено використовує сучасні методи й технології, включаючи комп'ютерно-інформаційні засоби, для збору, структурування, аналізу та синтезу даних, перевірки їх достовірності, систематизації та класифікації отриманих результатів. Крім того, Акопом Рубеновичем засвоєно необхідні мовні компетентності, що дозволяють йому ґрунтовно аналізувати іноземні наукові джерела, здійснювати якісно-кількісний аналіз отриманої інформації та формалізувати її у відповідності до вимог наукової діяльності.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми)

Індивідуальний план наукової роботи Аспіранта Карапетяна Акопа Рубеновича затверджений рішенням вченої ради юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол № 9 від 20.04.2023 року).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Греца Світлана Михайлівна.

Термін виконання роботи: 2022-2025 роки.

Аспірант Карапетян Акоп Рубенович послідовно виконав усі розділи затвердженого індивідуального плану наукової роботи у чітко встановлені терміни, що було підтверджено результатами обговорення відповідних проміжних, піврічних та річних звітів на засіданнях кафедри та Вченої ради юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дослідження проведені Аспірантом у чітко визначені терміни згідно затвердженого плану та графіку, в повному обсязі і у відповідності до основних стандартів та норм із застосуванням сучасних комп'ютерно-інформаційних підходів для статистичного аналізу даних.

3. Актуальність теми дослідження

Актуальність теми, присвяченої конституційно-правовому забезпеченню права на освіту, обумовлена як внутрішніми потребами українського суспільства, так і зовнішніми викликами, які впливають на освітню політику та правове регулювання цієї сфери. Освіта сьогодні - це не лише сфера формування знань, а й ключовий елемент соціальної справедливості, інтеграції, правової рівності та національного розвитку, відтак забезпечення ефективної реалізації права на освіту повинно бути пріоритетом у діяльності правової держави. Сучасна ситуація вимагає оновленого бачення щодо того, яким чином має бути гарантоване це право в умовах викликів сьогодення, а також існування вразливих категорій населення, які потребують додаткових механізмів захисту. Важливими

постають питання адаптації освітньої системи до індивідуальних потреб учнів, забезпечення можливості навчатися державною мовою, дотримання принципів недискримінації, плюралізму та інформованої згоди. Також актуальним є досвід зарубіжних країн у закріпленні правових гарантій освіти, зокрема через механізми позитивної дискримінації. Наукове осмислення зазначених аспектів має не лише теоретичне, а й практичне значення, позаяк сприяє створенню сучасного, ефективного та справедливого правового механізму реалізації права на освіту.

4. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Конституційно-правове будівництво в умовах надзвичайних правових режимів: пошуки оптимальних моделей», номер державної реєстрації 01231U104048 (дисертант був виконавцем окремих фрагментів програми).

Формулювання наукового завдання (проблеми), нове розв'язання якого отримано в дисертації: сформулювати визначення поняття конституційного права на освіту, виявити його сутність, ознаки, зміст, виявити зміст права-вимоги адаптації освітньої системи до особливих потреб дітей, визначити роль принципів рівності та заборони дискримінації в сфері освіти, виявити особливості конституційно-правового закріплення позитивної дискримінації в сфері освіти в зарубіжних країнах та в Україні, виявити критерії, яким має відповідати інформована згода батьків дитини або опікунів, піклувальників про відмінності у поводженні з їх дитиною через певні ознаки, охарактеризувати обмеження *numerus clausus* при доступі до здобуття вищої освіти в Україні та зарубіжних країнах, сформулювати поняття та виявити елементи механізму реалізації конституційного права кожного на освіту, встановити особливості реалізації конституційного права кожного на освіту в умовах конфлікту та тимчасової окупації, встановити особливості реалізації конституційного права кожного на освіту при деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста

Севастополя, виявити обмеження права на освіту, які імпліцитно дозволені, розробити пропозиції щодо напрямів вдосконалення законодавства України, практики його застосування.

5. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна в межах дисертації визначається тим, що в ній:

вперше:

- виявлено такі ознаки права кожного на освіту: 1) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює можливість фізичної особи здобути освіту; 2) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює мету освіти; 3) здатність бути носієм права на освіту; 4) наявність норми об'єктивного права, яка визначає міру належної обов'язкової поведінки і діяльності батьків дитини в сфері освіти; 5) можливість здобути освіту в закладі освіти публічного чи приватного права; 6) гарантії забезпечення права кожного на освіту, та на основі виявлених ознак сформульовано авторське визначення об'єктивного права кожного на освіту – це офіційно виражені та визнані у суспільстві правила поведінки учасників конституційно-правових відносин у сфері освіти, що охороняються державою, та згідно з якими поведінка учасників цих відносин оцінюється як правомірна або неправомірна; з урахуванням основних ознак суб'єктивного права кожного на освіту сформульовано його визначення як юридично забезпеченої можливості будь-якої фізичної особи, використовуючи усі способи і засоби, здобувати сукупність компетентностей (результатів навчання).

- виявлено ознаки конституційного права на освіту: 1) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює можливість фізичної особи здобути освіту; 2) здатність бути суб'єктом права на освіту; 3) можливість здобути освіту в закладі освіти публічного чи приватного права; 4) можливість отримати державні стипендії та пільги для здобуття освіти; 5) можливість безоплатно здобути освіту; 6) можливість здобути вищу освіту на конкурсній основі; 7) можливість громадян України, які належать до національних меншин, навчатися рідною мовою чи вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства; 8) гарантії

здобуття сукупності компетентностей (результатів навчання); 9) можливість ефективного захисту свого права на освіту;

- виявлено зміст конституційного права кожного на освіту, структурні елементи права на професійну освіту, зміст права кожного на вищу освіту;

- виявлено структурні елементи права кожного на освіту, що гарантується ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція): можливість кожного отримувати освіту конкретного типу або конкретного рівня; можливість доступу до закладів освіти, які існують в державі; можливість отримати офіційне визнання здобутого рівня освіти у тій чи іншій формі; право-вимога забезпечення доступу до рівня освіти, який має офіційне визнання; вимагати встановлення державою правил направлення дітей до спеціальних шкіл, які не мають стосуватися етнічного походження учнів, але повинні мати законну мету адаптації системи освіти до потреб, здібностей, обмежених можливостей дітей; право отримувати освіту державною мовою або однією з державних мов, залежно від ситуації; право-вимога плюралізму в освіті;

- виділено критерії дотримання принципу плюралізму в освіті: 1) інформація або знання, які включені в програму, доносяться в об'єктивний, критичний та плюралістичний спосіб; 2) держава не переслідує мету ідеологічного виховання; 3) держава поважає релігійні та/або світоглядні переконання батьків учнів;

- виділено елементи змісту права дитини на початкову освіту, що гарантується ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: можливість отримати початкову освіту; право-вимога до держави зі створення закладів освіти, які б могли надати особі початкову освіту; можливість дитини на визначення рівня її інтелекту з застосуванням у сукупності тестування, яке має бути об'єктивним і відповідати якісним ознакам, та інших методів; право-вимога наявності якісних тестів, що використовуються для оцінки здібностей чи труднощів у дітей у навчанні, результатів тестування та об'єктивності і розумного обґрунтування розподілу дітей для навчання в спеціалізовану школу на основі

результатів тестування; можливість дітей з особливими потребами отримувати освіту в спеціалізованих школах; можливість осіб, які навчаються в спеціалізованих школах, отримувати освіту за рівнем навчальної програми, який не є нижчим, ніж в загальних школах; можливість батьків дитини відмовитися від права не піддаватися дискримінації – погодитись з відмінністю у поводженні з їх дітьми через певні ознаки (рівень володіння мовою, якою здійснюється навчання, рівень інтелекту дитини та ін.); вимагати від держави, щоб в школах, в тому числі і звичайних школах, враховувалися соціальні та культурні особливості дітей; вимагати від держави, щоб в школах діти не піддавалися ізоляції та остракізму; право-вимога запровадження державою такої процедури визначення того чи направляти дитину вчитися до спеціальної чи загальної школи, яка б мала гарантії забезпечення врахування особливих потреб дітей, які належать до уразливого класу суспільства; право-вимога зараховувати дітей, які не мають вад розумового розвитку, в загальні школи; право-вимога надання такої шкільної освіти, яка б допомогла носію цього права у розв'язанні реальних проблем, інтеграції, розвитку навичок, які сприятимуть життю серед більшості населення; право-претензія щодо відновлення порушеного права на освіту дітей, які навчаються в спеціальних школах, не належачи до дітей з особливими потребами – дітей з вадами розумового розвитку, та право-претензія щодо захисту права на освіту таких дітей.

- виявлено зміст права-вимоги адаптації освітньої системи до особливих потреб дітей: право на навчання, організоване у змішаних за етнічною та іншими ознаками класах; право на навчання за офіційно встановленою навчальною програмою без звуження її обсягу і змісту; право на навчання в класах, сформованих за ознакою рівня володіння мовою викладання; вимагати вжиття державою належних заходів для забезпечення швидкого успіху дітей у набутті достатнього рівня володіння мовою навчання; вимагати вжиття державою належних заходів для безпосередньої інтеграції дітей в змішані класи; вимагати переведення до змішаних класів при досягненні певного рівня знання мови викладання; вимагати ефективних навчальних планів, за якими

навчаються школярі, які володіють мовою навчання на рівні, що нижчий, чим викладання в змішаних загальних класах; вимагати ефективних процедур переведення школярів, які набули достатнього рівня володіння мовою викладання, до змішаних класів.

- виявлено зміст права на вищу освіту, що гарантується ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: право-вимога існування освітніх програм, які не мають обмеженого доступу (*numerus clausus*); можливість здобувати вищу освіту за кордоном; право-вимога відсутності обмеження кількості разів для складання вступного екзамену кандидатом-вступником до закладу вищої освіти; право-вимога наявності встановленого законодавством держави обсягу засобів навчання і способу їх організації чи субсидування; право-вимога доступу до ресурсів освіти, структурними елементами якої є право-вимога доступу до будь-якої інституції вищої освіти, “яка існує” у відповідний час, і наявності засобів навчання, способу їх організації чи субсидування; вимога прийняття на навчання за умов, визначених національним законодавством держави (придатність та схильності до професії здобувача, потреби суспільства у певній професії), та поновлення навчання в закладі вищої освіти якщо закладом вищої освіти було прийнято необґрунтоване рішення про відрахування з курсу навчання студента.

- встановлено, що структурним елементом права на освіту є можливість батьків дитини відмовитися від права не піддаватися дискримінації – погодитись з відмінністю у поводженні з їх дітьми через певні ознаки (рівень володіння мовою, якою здійснюється навчання, рівень інтелекту дитини та ін.).

- виявлено критерії, яким має відповідати відмова батьків від права не піддаватися дискримінації – погодитись з відмінністю у поводженні з їх дітьми через певні ознаки (рівень володіння мовою, якою здійснюється навчання, рівень інтелекту дитини та ін.): 1) здійснюватись у однозначній формі; 2) інформована згода; 3) відсутність примусу.

- виявлено критерії, яким має відповідати інформована згода про

відмінності у поводженні з їх дітьми через певні ознаки: 1) повна інформація про навчання в спеціальній чи загальній школі, в тому числі - інформація про доступні альтернативи або про відмінності між програмами спеціальних шкіл та звичайних загальноосвітніх шкіл; 2) інформація про наслідки для майбутнього їх дітей; 3) повна інформація про врахування соціальних та культурних особливостей дітей.

- встановлено особливості конституційно-правового закріплення позитивної дискримінації в сфері освіти в зарубіжних країнах та в Україні: 1) позитивна дискримінація в сфері вищої освіти заборонена в Сполученому Королівстві, Словаччині, ФРН, Швеції; 2) позитивна дискримінація за ознакою раси при вступі в заклад вищої освіти заборонена в США; 3) позитивна дискримінація дозволена та застосовується: в Канаді – до представників корінного населення (корінних народів) при вступі в заклад вищої освіти та при отриманні особливих стипендій; в Болгарії - тільки для однієї етнічної спільноти - циган - при вступі в заклад вищої освіти, в Угорщині – для соціально знедолених громадян та етнічної спільноти циган при вступі в заклад вищої освіти, в Македонії – до національних меншин при вступі в заклад вищої освіти; в Фінляндії – для абітурієнтів, які розмовляють шведською мовою при вступі на певні освітні програми; в Китаї - до представників етнічних меншин, в Індії – до представників класів і каст, які відповідно до Конституції Індії є ущемленими; в Новій Зеландії - до представників корінного народу маорі та іншим полінезійцям при вступі до закладу вищої освіти та наданні стипендій, на Шрі-Ланці - до абітурієнтів з районів з поганим доступом до освіти, в Бразилії – для представників расових і етнічних спільнот, людей з низькими доходами і інвалідів; 4) в Японії відповідно до національного законодавства при вступі в заклад вищої освіти заборонено застосовувати позитивну дискримінацію за ознакою статі, етнічної приналежності, соціального походження (але не громадянства), однак на практиці існує політика надання пільгового режиму при вступі в заклад вищої освіти представникам національної меншини буракумін; 5) Конституція Франції 1958 року забороняє проведення відмінностей за расовою, релігійною

чи статевою ознакою, законодавство Франції, яке розвиває положення Конституції Франції, забороняє пряму і непрямую дискримінацію в сфері освіти за ознакою раси чи етнічного походження, але дозволяє позитивну дискримінацію в сфері освіти, яка заснована на ознаці «приналежність до певного району міста»; б) в Україні національним законодавством для представників корінних народів України за ознакою належності до корінного народу України не передбачена позитивна дискримінація в сфері освіти при вступі в заклади вищої освіти, отриманні стипендій.

- виявлено критерії виконання державою своїх міжнародних зобов'язань за ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у сукупності зі ст. 14 Конвенції при застосуванні державою підходу з розміщення дітей, яким бракує належного знання мови викладання, в одному класі: законна мета має полягати в адаптуванні освітньої системи до особливих потреб дітей, а самі засоби досягнення цієї мети мають бути належними, необхідними, пропорційними та мають бути запроваджені належні ефективні гарантії, які забезпечили б те, що, використовуючи свою можливість розсуду в сфері освіти, держава звертала б достатню увагу на особливі потреби таких дітей. Критеріями виміру належності застосовного державою є такі: викладання має вестись за адаптованим навчальним планом; зміст цього плану має бути точним; наявність прозорих та чітких критеріїв щодо переходу дітей до змішаних класів; встановлення проміжку часу, протягом якого дитина перебуває в окремому класі;

- запропоновано внести зміни до Закону України «Про освіту» щодо мети освіти, обґрунтовано та аргументовано напрями вдосконалення законодавства України, практики його застосування;

удосконалено:

- підхід щодо конституційно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають при реалізації права дитини на визначення рівня її інтелекта з застосуванням у сукупності тестування, яке має бути об'єктивним і відповідати якісним ознакам, та інших методів і вимог; тести мають бути об'єктивними,

результати мають бути проаналізовані з урахуванням специфіки та особливостей дітей, які їх проходили;

- підхід щодо застосування результатів тестування дітей для обґрунтування відмінності у поведженні – тестування не може бути обґрунтуванням для відмінності у поведженні при реалізації дитиною конституційного права на здобуття освіти;

- підхід щодо критеріїв порушення росією права на освіту на окупованих територіях при примусовому закритті шкільних закладів внаслідок: 1) мовної політики сепаратистських органів влади; 2) послідовного переслідування після відновлення шкіл, які існували до окупації і здійснювали навчання дітей. Такі заходи сепаратистських органів влади є такими, що переслідують не законну мету;

набули подальшого розвитку:

- підхід до конституційного права людини на освіту як складного соціально-правового явища, що має двоїстий характер – діалектичну єдність його об'єктивної та суб'єктивної сторони;

- твердження про те, що просвіта не тотожна освіті - здобуття носієм права на освіту сукупності компетентностей (результатів навчання), є невід'ємним сутнісним елементом об'єктивного конституційного права на освіту;

- підхід щодо того, що дитина не може відмовитися здобувати повну загальну середню освіту – це її обов'язок, який вона має виконати. Зобов'язаними перед державою і суспільством в даному випадку є і батьки дитини, її законні опікуни та піклувальники адже вони несуть відповідальність за здобуття освіти дитиною. Цей обов'язок батьків дитини, її законних опікунів та піклувальників визначає основи відносин між ними (батьками, які представляють інтереси дитини) і державою - по суті йдеться про міру їх належної обов'язкової поведінки і діяльності в сфері освіти;

- підхід щодо принципу заборони дискримінації в сфері вищої освіти - в сфері вищої освіти має бути ретельне регулювання держави і доступ до здобуття людиною вищої освіти в закладі вищої освіти має надаватися не на

основі раси, кольору шкіри, статі, або через фінансові можливості вступників тощо, а залежно від рівня знань, з якими абітурієнт вступає до закладу вищої освіти, у сукупності з його придатністю й схильністю до майбутньої професії;

- підхід, відповідно до якого формування окремих класів з дітей з недостатнім рівнем володіння мовою викладання або окремих класів з виключно представників корінних народів чи однієї національної меншини без можливості переведення їх для навчання в змішані класи є сегрегацією.

- положення щодо кола суб'єктів права звертатися за захистом свого права на освіту до Європейського суду з прав людини: особа, група осіб, близькі родичі особи/осіб. Жертвами порушень права людини на освіту є: безпосередні жертви – особи, чиє основне право на освіту, гарантоване ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції, порушене; опосередковані жертви (близькі родичі осіб, що зазнали порушення права на освіту, але які загинули з вини росії; близькі родичі, які продовжують захист прав чи свобод померлого заявника в Європейському суді з прав людини за справою, що була розпочата померлим заявником, який є їхнім родичем і не дожив до винесення рішення Європейським судом з прав людини проти росії); потенційні жертви (особи, які можуть реально постраждати внаслідок застосування норм законодавства росії, що порушує або може потенційно порушити право на освіту особи або групи осіб). З індивідуальною заявою до Європейського суду з прав людини проти росії щодо порушення прав людини на освіту мають право звернутись і дієздатні особи (студенти закладів вищої освіти, що набули повної дієздатності; здобувачі другої вищої освіти; батьки дітей або їх законні представники), і недієздатні особи (діти, в тому числі – з особливими освітніми потребами в сфері освіти) або особи, цивільна дієздатність яких обмежена. Право на звернення до Європейського суду з прав людини проти росії мають також юридичні особи, не наділені публічно-владними повноваженнями (заклади вищої освіти, релігійні організації).

6. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації Карапетяна Акопа Рубеновича, є достовірними та обґрунтованими, що забезпечується достатньою кількістю опублікованих праць та високим науково-методичним рівнем досліджень з використанням комплексу методів наукового пізнання, а саме: загально-теоретичних методів (аналізу та синтезу, абстрагування та узагальнення тощо) та спеціально наукових методів пізнання (порівняльно-правового, діалектичного, логічного, логіко-історичного, історико-гносеологічного, системного, статистичного, методу аналітичного тлумачення правових норм, конкретно-соціологічного тощо).

7. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичне значення одержаних результатів розкривається через вирішення комплексного завдання конституційно-правового забезпечення права на освіту. Дослідження сприяє розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання в цій сфері з урахуванням сучасних соціальних, економічних та культурних викликів. Важливе значення має також адаптація законодавства до міжнародних стандартів у сфері освіти, що забезпечує рівний доступ до навчання та сприяє інтеграції національної освіти в європейський контекст.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення та практичні рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у правотворчій діяльності для вдосконалення законодавства, яке регулює право на освіту, поліпшуючи доступ до освіти, забезпечуючи її якість та рівність для всіх громадян. Рекомендації також сприяють розвитку окремих інститутів права, зокрема конституційного та адміністративного права, та можуть бути використані в подальших науково-практичних дослідженнях щодо реалізації права на освіту в Україні. Крім того, викладені в дослідженні пропозиції мають значення для навчального процесу, а також викладені у дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані:

- *науково-дослідницькій діяльності* – матеріали роботи слугуватимуть базою для подальших досліджень проблем конституційно-правового забезпечення національної безпеки, зокрема у аспектах оборонного будівництва, діяльності

сектору безпеки, прав людини під час надзвичайних ситуацій, адаптації законодавства до стандартів ЄС і НАТО; отримані результати розширюють наукову дискусію щодо національної стійкості та гібридних загроз, пропонують нові концептуальні підходи та визначення, що можуть бути враховані іншими дослідниками у юридичній науці;

- *правотворчій діяльності* – запропоновані у дисертації рекомендації можуть бути використані при вдосконаленні нормативно-правової бази у сфері забезпечення національної безпеки. Зокрема, напрацювання автора щодо чіткого розмежування компетенції у сфері кібербезпеки, надання статусу учасникам руху опору, зміцнення територіальної оборони та імплементації стандартів НАТО можуть лягти в основу проектів законодавчих змін до профільних законів (про національну безпеку, про СБУ, про національний спротив тощо); реалізація цих пропозицій на практиці сприятиме підвищенню ефективності державної політики безпеки, посиленню спроможності сектору оборони та сумісності України з системою колективної безпеки;

- *освітньому процесі* – положення дисертації можуть бути використані при викладанні дисциплін юридичного спрямування, серед яких: «Конституційне право України», «Міжнародне право», «Актуальні проблеми конституційного права та процесу» та ін. Теоретичні висновки та аналіз законодавства, наведені у роботі, стануть корисними при підготовці лекцій, семінарів, написанні підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для студентів-юристів за спеціальністю 081 «Право». Також результати дослідження можуть бути застосовані у системі підвищення кваліфікації державних службовців, військовослужбовців та працівників сектору безпеки з метою ознайомлення їх із сучасними підходами до забезпечення національної безпеки та реформування відповідних інститутів.

8. Оцінка мови та стилю

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

9. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації

Дисертація Карапетяна А.Р. на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту» є завершеним і самостійним науковим дослідженням, результати якого мають вагомим теоретичне та практичне значення для подальших досліджень особливостей забезпечення права на освіту в Україні та зарубіжних країнах.

Дисертація складається із вступу, двох розділів, що поділяються на сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 202 сторінок. Кількість використаних джерел – 190 найменувань.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Дисертація повністю відповідає паспорту спеціальності 08 галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право».

11. Зауваження та рекомендації

В ході написання дисертаційної роботи Аспірантом було враховано абсолютно усі зауваження та рекомендації надані науково-педагогічними працівниками кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» в процесі попередніх обговорень роботи під час проміжних, піврічних та річних звітів Аспіранта на засіданнях кафедри. Відмічені зауваження та побажання носять суто рекомендаційно-консультативний характер та в жодній мірі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а також не зменшують рівнів її наукової новизни та практичної значимості, а відтак не є перешкодою для її подання в разову спеціалізовану вчену раду для офіційного захисту.

12. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим Наказом Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями)

Дисертаційна робота Карапетяна Акого Рубеновича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту» повністю відповідає

вимогам Наказу Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями).

13. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих співавторами та зарахованих за темою дисертації.

Основні результати комплексного дисертаційного дослідження висвітлені у восьми наукових доробках, у тому числі у трьох статтях, три з яких опубліковані в Україні у виданнях, визначених фаховими для юридичних наук, одна – у зарубіжному виданні та чотирьох тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та міжнародних правових школах.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Karapetian A.R. Constitutional and legal regulation of the limitation of the right to education during a state of emergency in EU member states. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С.134-138.

2. Karapetian A.R. The right to education and positive discrimination: a constitutional and legal analysis. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Право»*. 2023. Вип. 79. Ч.1. С.144-150.

3. Karapetian A.R. Principles and norms of law in the constitutional and legal mechanism of ensuring the right to education of children - representatives of indigenous peoples of Ukraine. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №1. С.132-137.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Карапетян А. Право отримувати освіту мовами національних меншин: практика Європейського суду з прав людини. *Сучасний конституціоналізм: нові виклики, цінності та євроінтеграційні перспективи: матеріали круглого столу з нагоди Дня Конституції України (30 червня 2022 року): ел. збірник / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2022. С. 29-31.*

5. Карапетян А. Право учня закладу загальної середньої освіти України на формування індивідуальної освітньої траєкторії в умовах воєнного стану. *Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2022 року): ел. збірник / Ред. кол.: О. Васильченко; О. Лотюк; П. Діхтієвський; В. Пашинський; А. Матат. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. С.35-36.

6. Karapetian A. Improvement of the regulatory and legal mechanism for ensuring the right to education of persons in the temporary occupied territory. *Конституція України в період війни та післявоєнного відновлення*: матеріали Міжнар. наук. конф. з нагоди Дня Конституції України (23 червня 2023 року): ел. збірник / Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. С.43-45.

7. Karapetian R. Access to education for persons from the temporarily occupied territory of Ukraine and the right to human dignity. *Принцип поваги до людської гідності в умовах збройної агресії*: матер. Міжнар. наук. конф., присвяченої Міжнародному дню прав людини (11 грудня 2023 року): ел. збірник / Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2023. С. 15-16.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

8. Karapetyan A.R. Legitimate restriction of the right to education of children with disabilities. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 1. P. 102-106.

14. Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Перевірка дисертаційної роботи проводилася сертифікованою програмою StrikePlagiarism. У ході перевірки дисертації запозичень матеріалу без посилання на відповідне джерело не виявлено. Виявлені за допомогою програми StrikePlagiarism текстові співпадіння (цитування) мають посилання на відповідні першоджерела, внесені до списку використаної літератури. Запозичення (співпадіння) в тексті не мають ознак плагіату. Подані до захисту наукові матеріали є власним напрацюванням Аспіранта, текст дисертації є оригінальним. Робота визнається самостійною та рекомендується бути допущеною до захисту.

Положення дисертації апробовано на засіданні кафедри конституційного права та порівняльного правознавства (протокол № 9 від 15.04.2025 р.). За результатами засідання ухвалено затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації та рекомендувати до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді дисертаційну роботу Карапетяна Акопа Рубеновича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Головуючий на засіданні
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
конституційного права
та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»

Підпис д.ю.н., проф. Ю.М. Бисаги
засвідчую
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»



Юрій БИСАГА

Олена МЕЛЬНИК